

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ПРІОРИТЕТИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Наведено і проаналізовано негативні тенденції зростаючого безробіття в умовах фінансової кризи та їх загрозливий вплив на соціальну й економічну ситуацію на ринку праці України. Детально представлено нинішню ситуацію на вітчизняному ринку праці та розв'язання проблем безробіття за допомогою активних заходів соціальної політики.

Ключові слова: *праця, ринок праці, зайнятість, безробіття, працевлаштування, трудові відносини, економічно активне населення, державна політика зайнятості.*

І. Вступ. “Якщо людина робить важну справу і робить її добре, вона ніколи не втратить поваги до себе” – так у свій час сказав всесвітньо-відомий англійський драматург і публіцист, лауреат Нобелівської премії Бернард Шоу. Так, дійсно, праця є не тільки найважливішою сферою життєдіяльності людини та провідним чинником матеріального виробництва, вона є і основою духовного життя людини, оскільки лише у процесі праці відбувається самоствердження людини як особистості, реалізація її професійних навичок, втілення творчих задумів, ідей та мрій, підвищення власної самооцінки і поваги до себе.

Безробіття має надзвичайно негативні соціальні наслідки, оскільки будь-яке переривання працездатною особою продуктивної діяльності загрожує соціальній безпеці, призводить до втрати доходів від трудової діяльності, порушення нормальної життєдіяльності людини, стає поштовхом до негативних змін у демовіттворенні, зростання захворюваності, соціального песимізму, безповоротної втрати інтелектуально-професійного потенціалу суспільства тощо. Тимчасова бездіяльність людини перериває ланцюг, який визначає взаємозалежність високої кваліфікації, рівня фахової підготовки та здатності фахівця до самореалізації в складних економічних умовах.

Глобальна фінансово-економічна криза загострила у всьому світі негативні процеси і явища на ринку праці. Тисячі українців місяцями перебувають у пошуках роботи, що призводить до

деструктивних настроїв у суспільстві, в сім'ях безробітних, в психології кожного індивіда.

Дослідженням особливостей функціонування вітчизняного ринку праці, трудових відносин, зайнятості, безробіття, професійного навчання та соціальної захищеності населення займаються багато науковців і практиків. Значний внесок щодо вирішення цих проблем внесли такі вчені, як Бандур С. І., Грішнова О. А., Кримковський Р. Б., Маршавін Ю. М., Нікіфоров П. О., Онікієнко В. В., Романюк М. Д. та багато інших.

II. Постановка завдання. Метою статті є дослідження характерних рис ринку праці на сучасному етапі розвитку економіки, виявлення системних причин, які накопичуються, спричинили зростання рівня безробіття, його прояви і ознаки, розробка на цій підставі пропозицій, спрямованих на досягнення продуктивної зайнятості.

III. Результати. Практика засвідчує, що досягти рівня повної зайнятості і відсутності безробіття неможливо. Усім економікам властивий певний рівень безробіття. Насправді в кожній країні чи групі країн, які мають схожу траєкторію економічного розвитку, є особливий набір факторів, які спричиняють вплив на ринок праці і безробіття. Навіть визнані на міжнародному рівні економічні закономірності, які ввійшли в підручники і навчальні посібники, на зразок “кривої Філіпса”, можуть по-різному діяти в різних умовах, або не діяти взагалі. Безробіття виникає за різних причин. У країнах з високим природнім приростом населення ключовий фактор його виникнення – демографічний, а в країнах з високим рівнем заробітної плати – ступінь цього завищення і т.д. В інших випадках відіграють роль НТП, галузева реструктуризація економіки, масовий притік іммігрантів та інші причини. Політика зайнятості повинна бути адекватна реальному набору факторів кон'юнктури ринку праці, діючих в певній країні в конкретних умовах.

Неможливо не погодитись з думкою професора В. В. Онікієнка, що функціонування ринку праці та рівень зайнятості визначально залежать від рівня розвитку економіки та суспільних відносин, основу яких становлять відносини

власності, виробничі зв'язки, економічна свобода суб'єктів ринку праці, баланс між ринковою ефективністю та соціальною справедливістю, а також від ступеня розвитку людини як носія робочої сили. Ця залежність, за його словами виражається через соціальну орієнтацію ринку праці, ознаками якої виступають якісні параметри розвитку його суб'єктів, відносин між ними, результати взаємодії, ефективність функціонування, гуманістичне спрямування [1, с. 102].

Сучасний стан ринку праці в Україні формувався головним чином під впливом трансформації ринкових відносин в умовах затяжної економічної кризи. Структура національного ринку праці в Україні за словами Кримковського Р.Б. має певні особливості. По-перше, це глибокі диспропорції між попитом та пропозицією внаслідок причин, що обумовлені ринковою трансформацією економіки, – економічний спад, структурні перетворення. По-друге, невідповідність дуже низького рівня оплати праці сучасним потребам відтворення робочої сили, що підвищуються внаслідок існування конкурентного середовища і зростання вимог роботодавців до якості робочої сили. По-третє, зростання диференціації доходів працівників, що посилює соціальне розшарування, спричиняє малозабезпеченість населення (непрацездатних, безробітних та навіть тих, хто працює), а також зниження соціальної захищеності [2, с. 94].

У світовій практиці не існує універсального засобу діагностики рівня розвитку ринку праці. У методіці європейських країн його критерієм є такі параметри:

- рівень безробіття (відношення кількості зареєстрованих безробітних до кількості працездатного населення працездатного віку);
- рівень безробіття за методологією МОП (відношення кількості зареєстрованих безробітних до кількості економічно активного населення);
- рівень напруженості (розрахунок кількості безробітних на одне вільне робоче місце).

Ці показники використовуються нині і в Україні. Їх значення наведено в таблиці 1.

Згідно показників таблиці 1 кількість зареєстрованих безробітних зменшилася за місяць на 2,1% і на 1 серпня 2012 року становила 437,8 тисяч осіб, або майже чверть усіх безробітних працездатного віку, визначених за методологією МОП. Загалом рівень зареєстрованого безробіття в країні за липень не змінився, і тому станом на 1 серпня поточного року становив 1,6% на-

селення працездатного віку. Слід зазначити, що порівняно з відповідним періодом минулого року середня тривалість зареєстрованого безробіття не змінилася і на кінець червня 2012 року становила 6 місяців. Проте кількість безробітних, які перебували на обліку державної служби зайнятості 12 місяців і більше, збільшилася на 2,4% і на кінець червня поточного року становила 33,2 тисяч осіб, або 7,4% від загальної кількості зареєстрованих безробітних.

Збалансованість ринку праці в сегменті кваліфікованої робочої сили відбувається досить суперечливо, і саме в цій суперечності за словами Бандура С. І. та Пухлій В. Т. слід шукати головну причину розбалансованості ринку праці. Особливо виразно це проявляється в існуванні, з одного боку, технологічного і структурного безробіття. А з іншого – в наявності дефіциту кваліфікованих кадрів, при гострій в них потребі саме на робочі місця, що створюються і функціонують на основі техніко-технологічних нововведень. Справа в тому, що в економіці інноваційного типу постійно існує суперечність між масштабами і структурою попиту на фахівців, що швидко змінюються, та якісними характеристиками працівників, які формуються довготривало і тому не встигають за вимогами до освітньо-кваліфікаційних параметрів робочої сили з боку новостворюваних або модернізованих робочих місць [3, с. 5].

Якнайшвидшого розв'язання потребує проблема дисбалансу між потребами ринку праці й сучасним станом освітньої підготовки. Сьогодні держава витрачає зайві кошти, спочатку навчаючи студента за спеціальністю, що не користується попитом на ринку праці, а потім перенавчаючи того ж випускника, який стає на облік у центрі зайнятості. Упорядкувати ситуацію можливо лише за умови формування, з урахуванням потреб ринку, держзамовлення на фахівців, встановивши чіткий зв'язок між ринком освітянських послуг і відповідною потребою у спеціалістах різного рівня кваліфікації. Передусім потрібна домовленість підготовки спеціалістів із конкретними замовниками, підприємствами, організаціями, де планується їх працевлаштування. Неприпустимим є і те, що на ринку праці висококваліфіковані працівники виконують роботу, яка не потребує значної професійної підготовки. Крім того, державні кошти витрачаються на перенавчання спеціалістів, замість пошуку відповідних їх фаху й освіти робочих місць [4, с. 26].

Значним є дисбаланс між попитом на робочу

Показники безробіття по регіонах України станом на 1 серпня 2012 р.

Область	Кількість зареєстрованих безробітних на 1 серпня 2012 р., тис. осіб	У % до			Кількість безробітних за методологією МОП (на 1 кв. 2012 р.)	
		1 липня 2012 р.	1 січня 2012 р.	населення працездатного віку	тис. осіб	у % до економічно активного населення
Загалом по Україні	437,8	97,9	90,7	1,6	1842,5	9,1
АРК	12,3	92,3	60,2	1,0	64,2	7,1
Вінницька	21,2	95,4	82,9	2,2	73,8	10,7
Волинська	13,2	99,7	121,8	2,1	44,1	10,0
Дніпропетровська	27,8	99,3	91,0	1,4	121,3	7,8
Донецька	28,1	100,0	102,3	1,1	193,4	9,6
Житомирська	22,4	100,1	101,0	3,0	61,5	11,2
Закарпатська	13,3	99,7	111,8	1,7	57,4	10,2
Запорізька	16,0	95,1	71,4	1,5	65,0	8,0
Івано-Франківська	17,1	101,9	108,2	2,0	53,3	9,6
Київська	14,3	97,9	92,3	1,4	63,1	8,3
Кіровоградська	14,0	98,2	78,5	2,4	44,5	10,2
Луганська	16,5	97,7	93,5	1,2	82,7	8,4
Львівська	25,6	102,5	113,2	1,7	98,7	8,9
Миколаївська	14,4	98,5	80,3	2,0	52,1	9,5
Одеська	11,7	96,2	72,5	0,8	72,3	6,9
Полтавська	19,8	95,0	85,7	2,2	66,4	9,9
Рівненська	18,2	99,1	102,3	2,6	56,9	11,5
Сумська	14,8	95,4	87,6	2,1	52,0	10,2
Тернопільська	13,4	98,8	87,0	2,1	51,2	11,6
Харківська	26,0	96,4	89,8	1,5	105,6	8,2
Херсонська	8,0	92,9	69,2	1,2	48,5	9,9
Хмельницька	14,6	97,1	88,0	1,9	59,6	10,5
Черкаська	20,0	96,2	84,6	2,7	62,4	10,6
Чернівецька	10,7	98,9	101,4	2,0	36,5	10,3
Чернігівська	15,3	97,9	100,4	2,4	55,9	11,9
м. Київ	7,7	100,0	115,8	0,4	87,6	6,6
м. Севастополь	1,4	97,6	97,2	0,6	12,5	7,2

* Державна служба статистики України / Про соціально-економічне становище України за січень-липень 2012 року // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

силу і професіями, що їх здобувають молоді люди у професійно-технічних і вищих навчальних закладах. На цей час на ринку праці не задовольняється попит на верстатників, інженерів-механіків, інженерів-технологів, будівельників, електро- і газозварників. При цьому через обмежений попит місяцями не мають можливості працевлаштуватися молоді люди, які здобули спеціальності операторів комп'ютерного набору, продавців, економістів, бухгалтерів, юристів [5, с.18].

З початком фінансово-економічної кризи в Україні зайнятість населення в легальному секторі скоротилася на 1 мільйон чоловік, до небезпечних масштабів зросла неповна зайнятість, що є формою прихованого безробіття. З січня по червень 2012 року кількість працівників, які

працювали в режимі неповного робочого дня (тижня), становила 613,7 тисяч осіб, а 113,2 тисяч осіб знаходились у відпустках без збереження заробітної плати. Порівняно з першим півріччям 2011 року кількість таких працівників скоротилася на 21,5% та 25,5% відповідно [6].

Розміри вимушеної неповної зайнятості за перше півріччя 2012 року характеризують дані, наведені на рис. 1.

Тривала неувага держави і підприємців до впровадження техніко-технологічних інновацій, деформована структура економіки, високий податковий тиск і низька заробітна плата поряд із накопиченням і консервацією прихованого безробіття спричинили масштабний тіньовий ринок праці. В умовах фінансово-економічної кризи тінізація економіки набула тотального харак-

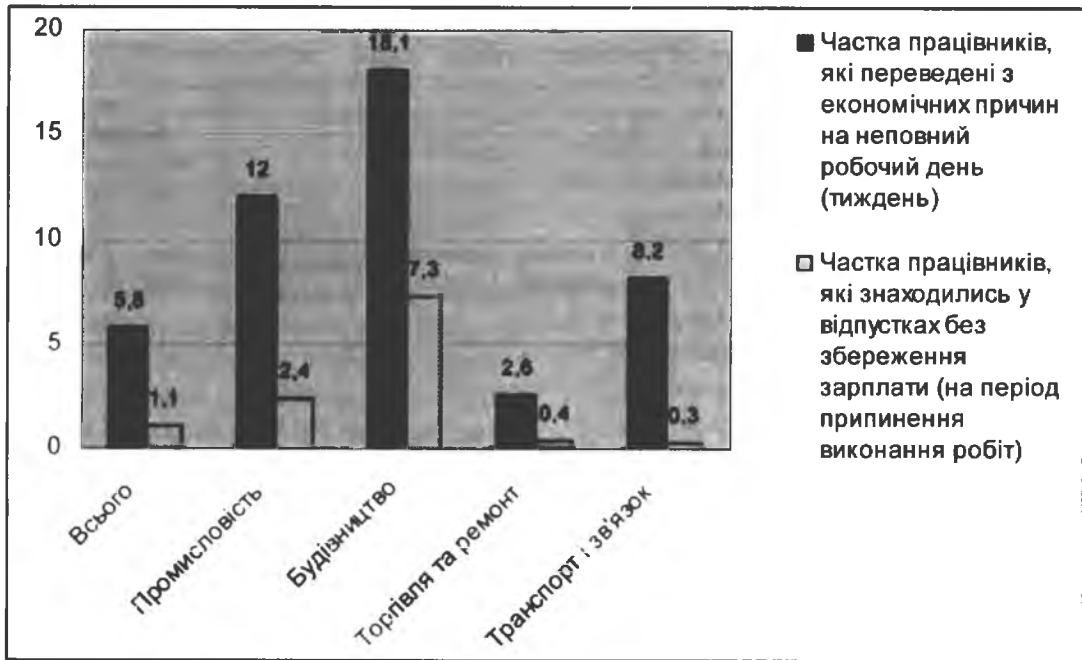

Рис. 1. Рівень вимушеної неповної зайнятості за окремими видами економічної діяльності у січні-червні 2012 року (у % до кількості штатних працівників відповідного виду діяльності)

теру. За оцінками Міністерства економіки України, рівень тіньової економіки в першому півріччі 2009 року досяг 39% і вперше за останні роки вийшов за межі критичного значення – не більше 30% від ВВП. Рівень тіньової економіки в першому кварталі 2012 року не змінився, в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, і склав 34% від рівня офіційного ВВП. За оцінками Світового банку й вітчизняних учених, Україна має найбільший неформальний сектор, який перевищує 50% офіційного ВВП. Згідно з оцінками Державної податкової служби, обсяг тіньового сектора української економіки становить приблизно 350 мільярдів гривень на рік. Цей обсяг, за оцінками фіскальних органів, розподіляється наступним чином: 170 мільярдів гривень становить зарплата в “конвертах”, 100 мільярдів гривень – виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на інвалютні рахунки в іноземних банках, 35 мільярдів гривень – неофіційні платежі, 45 мільярдів гривень – основні засоби, матеріальні ресурси і послуги тіньового сектора. У 2011 році рівень тіньової економіки в Україні скоротився на 4%, в порівнянні з 2010 роком, і становив 34% від обсягу офіційного ВВП.

Зниження рівня тінізації національної економіки у 2011 році відбулося в умовах завершення гострої фази кризи і переходу до фази відновлення економічного зростання. Так, протягом 2010 та 2011 років спостерігалися зростання

рівня реального ВВП (на 4,1 та 5,2% відповідно) і зниження рівня безробіття за методологією МОП (до 8,1 і 7,9% відповідно). Це супроводжувалося уповільненням інфляційних процесів в економіці, відновленням динаміки зростання депозитів і кредитів у банківській системі, зниженням напруги в бюджетному секторі у зв'язку зі скороченням дефіциту бюджету.

IV. Висновки. Сучасний рівень розвитку ставить вимоги щодо створення не просто достатньої кількості робочих місць, а робочих місць відповідної якості, здатних забезпечити повну продуктивну зайнятість в умовах свободи, рівності, безпеки та людської гідності. Гідна праця стала стратегічною метою і основним напрямом політики зайнятості на всіх рівнях [7, с. 57].

Отже, провідними напрямками реформування ринку праці України повинні стати реструктуризація зайнятості, трансформація оплати праці та удосконалення системи регулювання ринку праці. Суттєве підвищення рівня життя всіх верств населення та формування соціальної структури, подібної до європейських зразків, спроможне забезпечити вирішення цих завдань. Гостра фінансово-економічна криза минає, економіка України знаходиться у стані рецесії, тобто у тій фазі економічного циклу, коли найгірші часи вже позаду. Передумовою успіху кожної людини має бути переконання в тому, що пошук роботи в посткризовий період – це ще не катастрофа. Необхідна віра в себе, свої професійні

здібності і в краще майбутнє нашої країни, адже криза – це перехід, точніше передумова подальшого розквіту, відкриття нових можливостей.

1. *Онiкiєнко В. В.* Прiоритети соцiалiзацiї ринку працi в умовах ринкової стабiлiзацiї та глобалiзацiї нацiональної економiки України / В. В. Онiкiєнко // Демографiя та соцiальна економiка. – 2006. – № 2. – С. 101-113.

2. *Кримковський Р. Б.* Стан та перспективи розвитку ринку працi в України / Р. Б. Кримковський // Збiрник наукових праць. – Вип. 70: Ч. 2. Економiка. Умань: УНУС, 2008. – С. 94-104.

3. Зайнятiсть та ринок працi: методологiя, розвиток, конкурентоспроможнiсть, проблеми ефективностi. / Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. 2008. – С. 5-15.

4. *Нiкiфоров П. О.* Фiнансово-економiчнi аспекти розвитку ринку працi та боротьби з безробiттям / П. О. Нiкiфоров, А. О. Волоська // Фiнанси України. 2008. – № 10. – С. 22-30.

5. *Маршавiн Ю. М.* Ринок працi України: вiд кризи до продуктивної зайнятостi / Ю. М. Маршавiн // Ринок працi та зайнятiсть населення. – 2010. – № 1. С. 18.

6. Державна служба статистики України. Про соцiально-економiчне становище України за сiчень-липень 2012 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Розвиток ринку працi України: тенденцiї та перспективи / За ред. В. В. Онiкiєнка. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ, 2007. – 286 с.

In article negative tendencies of growing unemployment in the conditions of financial crisis and their menacing influence on a social and economic situation on Ukrainian labour market are presented and analyzed. Besides, the present situation is in details presented on national labour market and paid attention to the problems of unemployment through active measures of social policy.

Вацеба В. М.

ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті розкрито сучасний рівень економічної активності населення, що склалася загалом в Україні та в Івано-Франківській області, зокрема. Висвітлено особливості розвитку регіону, створення нових робочих місць за рахунок розвитку потенціалу в перспективних секторах економіки.

Ключові слова: економічна активність населення, господарський сектор, зайнятість населення, результати показників економічної активності, безробіття, механізм економічного стимулювання, державна служба зайнятості.

І. Вступ. Економічна активність населення один з ключових факторів добробуту та процвітання економіки будь-якої країни. Сучасний стан та тенденції розвитку України ілюструють, що будь-які зміни у фінансовому житті країни повинні відбуватися з урахуванням соціальних інтересів територіальних громад, оскільки у випадку зниження рівня соціального розвитку, якості та рівня життя населення істотно відобразяться на наповненості місцевих бюджетів власними коштами, зростанні дефіциту фінансових ресурсів. Саме прагнення реалізувати набуті за життя навички та здібності людини, звісно за певну винагороду в вигляді грошової чи іншої форми – називається економічною активністю населення. На противагу їм не реалізація виливається в безробіття. Тільки та дер-

жава, яка може забезпечити потребу в робочих місцях за достойну винагороду, може розраховувати на соціально – економічне зростання, не залежно від того де це відбувається в державному, чи приватному секторі.

II. Постановка завдання. Метою даної статті є висвітлення економічно – соціальної ситуації в регіоні, моніторинг рівня економічної активності населення. Визначення пріоритетних сфер, в яких можливо задіяти більшу кількість населення та визначення верств населення, які найбільше потребують реалізації свого потенціалу.

III. Результати. Оцінка реальних показників економічної активності опирається на дані органів державної статистики в Україні, які проводять щоквартальні обстеження домашніх господарств за методикою рекомендованою Міжнародною організацією праці. Згідно даної методики населення віком від 15-70 років поділяється на економічно активне і економічно неактивне. Економічно активне населення – частина населення, яка зайнята суспільно корисною діяльністю, що приносить дохід. Економічно активним населенням, тобто робочою силою вважається населення обох статей віком від 15-70 років виключно, яке протягом певного періоду часу забезпечує пропозицію своєї робочої сили на ринку праці. Загальна кількість еконо-